

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף יא

(בעמוד הקודם)

א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון עזה: 'אמירה' היא לשון רכה ואילו 'דיבור' הוא לשון קשה. בכל ספר יהושע הקב"ה מדבר עם יהושע בלשון 'אמירה' ('ויאמר ה'") מלבד פרשת רוצח שבספר יהושע שבה הוא מדבר איתו בלשון 'דיבור' ('וידבר ה'"). הטעם, בגלל שזו הפעם היחידה שה' אומר לו לקיים מצוה הכתובה בתורה.

שאלה: למימרא דכל דיבור לשון קשה. תשובה: אין, כדכתיב **"דְּבַר הָאִישׁ אֲדֹנָי הָאָרֶץ אֶתָּנוּ קְשׁוֹת"**. קושיא: והתניא **"נִדְבְּרוּ"** - אין נדברו אלא לשון נחת, וכן הוא אומר **"יִדְבֵּר עִמָּם תַּחְתִּינוּ"**. תירוץ: **"דְּבַר' לחוד, 'יִדְבֵּר' לחוד**.

פליגי בה רבי יהודה ורבנן: מדוע פרשת רוצח בספר יהושע נאמרה בלשון קשה. למ"ד אחד מפני ששיהם - בגלל שיהושע השתהה ולא הפריש את ערי המקלט מיד. ולמ"ד אחד מפני שהן של תורה כנ"ל.

וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים: נחלקו התנאים מה הוא כתב? למ"ד אחד יהושע כתב את שמות הפסוקים שבסוף התורה, המדברים על פטירת משה רבינו. ולמ"ד אחד הכוונה לפרשת ערי מקלט הנ"ל.

קושיא: **בשלמא למ"ד וכו':** למ"ד שהכוונה לערי מקלט, לא מובן מדוע כתוב בפסוק שיהושע כתב זאת בספר תורת האלוקים? הרי הוא כתב זאת בספרו שלו. תירוץ: **הכי קאמר ויכתוב יהושע בספרו את הדברים האלה הכתובים בספר תורת אלהים**.

ספר שתפרו בפשתן: נחלקו התנאים האם מותר לתפור את היריעות של ספר תורה בחוטי פשתן, או שצריך גידין.

למ"ד פסול זכתיב "למען תהיה תורת ה' בפין": פסוק זה נאמר על תפילין, מכאן שהוקשה התורה לתפילין. ואם כן כמו שתפילין הלכה למשה מסיני לתופרן בגידין, כך גם את כל יריעות התורה.

ואידך: המאן דאמר החולק, סובר שההקש נאמר רק לענין 'המותר בפין'. דהיינו מהפסוק הנ"ל "למען תהיה תורה ה' בפין" לומדים שאת התפילין צריך לכתוב על עור בעל חיים שמותר לך לאכול אותו, ואסור לכתוב אותם על עור בהמה טמאה האסורה באכילה. ומתפילין לומדים גם לקלף של ספר תורה. אבל לא לומדים מההקש הזה את כל הלכות תפילין לספר תורה, ולכן לגבי תפירה מותר לתפור ספר תורה בפשתן.

אמר רב חזינן: ראיתי את התפילין של דוד שלי רבי חייא שהם תפורים בפשתן. [הריטב"א לא גורס 'תפילין' אלא 'ספרי', כי לא יתכן שלרבי חייא היו תפילין פסולות, אלא מדובר על ספרי התורה שלו שבזה כאמור יש מחלוקת].

משנה: אחד משוח בשמן המשחה: כל הכהנים הגדולים נמשחו בשמן המשחה, עד זמן יאשיהו שאז נגנז שמן המשחה, ומשם ואילך הם כבר לא נמשחו אלא רק לבשו את השמונה בגדי כהונה. המשנה אומרת שהרוצח יושב בעיר מקלט עד שימות הכהן הגדול בין אם הוא משוח בשמן המשחה, או 'מרובה בגדים' כלומר מזמן יאשיהו. או אפילו כהן 'שעבר ממשחותיו' כלומר שהוא היה מחליף לכהן הגדול בזמן שהוא לא יכל לעבוד, ולאחר מכן חזר הכהן הגדול לעבודתו, כשימות הכהן המחליף יוצא הרוצח מעיר מקלט.

רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה: גם הכהן המשוח לדבר לפני החיילים בצאתם למלחמה.

לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות: לרוצחים היושבים בעיר מקלט.

גמרא: מנא הני מילי: שכל הכהנים הללו מוציאים את הרוצח מעיר מקלט במיתתו? והתשובה - שנאמר שלוש פעמים 'כהן גדול' בפסוקים.

ור' יהודה: שמוסיף עוד כהן לומד זאת מפסוק נוסף.

ואידך: ות"ק החולק על רבי יהודה, סובר שהפסוק שמביא רב יהודה מדבר על אחד משלושת הכהנים שהוזכרו בפסוקים הקודמים, משום שלא כתוב בפסוק הזה 'כהן גדול' אלא 'כהן' סתם.

למדנו במשנה - לפיכך אימותיהן של כהנים וכו':

טעמא דלא מצלו: משמע שבגלל שהרוצחים לא מתפללים, הכהנים הגדולים לא מתים. אבל אם הם כן היו מתפללים הם כן היו מתים. והרי בפסוק כתוב שקללת חנם אינה משפיעה.

אמר (ליה) ההוא סבא: שמעתי בדרשה של רבא את הטעם. היה על הכהן גדול להתפלל שלא יקרה דבר כזה לאחד מישראל. ואם כן אין זו 'קללת חנם' ולכן היא מועילה.

ואיכא דמתני: יש הגורסים במשנה שהרוצחים יתפללו על הכהנים שלא ימותו. ועל כך מקשה הגמרא וכי אם הם לא יתפללו הם ימותו? והרי מה היה להם לעשות?

הכא אמרינן: בבבל אומרים את המשל על כך 'טוביה חטא וזיגוד מנגיד?' האם אדם אחד חוטא וחבירו מקבל את המלקות? ובארץ ישראל אומרים את המשל 'שכם נסיב ומבגאי גזיר?' שכם התחתן עם דינה בת יעקב ונהנה, וה'מבגאי' = בן העיר שכם מל את עצמו וסבל צער בשביל כך! האם זה הוגן?

כי הא דההוא גברא: כמו המעשה באדם אחד שנטרף על ידי אריה, במרחק שלוש פרסה ממקומו של רבי יהושע בן לוי, ובגלל זה לא הגיע אליהו הנביא לדבר עם רבי יהושע בן לוי שלושה ימים.

אמר רב יהודה אמר רב קללת חנם אפי' בחנם היא באה, וכו': לומדים זאת מאחיתופל. כשדוד חפר את היסודות של בית המקדש צף התהום ועלה, והיתה סכנה שכל העולם יוצף במים. דוד רצה לזרוק חרס (שטבעו לשקוע במים) שכתוב עליו שם המפורש, לתוך החפירה של השיתין, בכדי שיסתום את הנקב של התהום. אך לא ידע האם מותר לעשות כן, שהרי אסור למחוק את השם. ואף אחד מהחכמים לא אמר לו. אמר דוד כל היודע דבר וכו'. ואחיתופל ענה לו שמותר. דוד זרק את החרס והתהום ירד ונעצר במקומו.

ואפילו הכי כתיב ואחיתופל ראה: אחיתופל נתן עיצה לאבשלום כשמרד בדוד אביו. כשהוא ראה שאבשלום לא שמע לעצתו, הוא הבין שדוד יכניע את המרד, ואז הוא חנק את עצמו. הגמרא מבארת שיש כאן קשר לקללה של דוד המלך, שקילל את מי שלא יתן לו תשובה בחנק. והיתה זו 'קללת חנם' כי באמת הוא נתן לו תשובה.

א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי היא באה וכו': לומדים זאת מעלי. עלי קילל את שמואל שאם שמואל לא יגיד לו את הנבואה הקשורה אליו, ה' יעשה לשמואל כמו שהוא עשה לעלי. דהיינו שבנינו לא יתנהגו כראוי. ולמרות ששמואל אמר לו את הנבואה, בכל אופן הוא נענש שבנינו לא הלכו בדרכיו.

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי צריך הפרה וכו': לומדים זאת מיהודה. יהודה אמר ליעקב שאם הוא לא יביא את בנימין הוא יהיה מנודה לעולם. ולמרות שהוא החזיר אותו הוא נשאר מנודה.

וזאת לומדים מהפסוק **"יחי רֵאוּבֵן וְאֶל יִמָּת וְיֵהִי מִתִּי מִסָּפֶר : וְזֹאת לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמֵעַ ה' קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עֲמּוֹ תְּבִיאֵנּוּ יִדְיוֹ רָב לֹו וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה "**. מדוע נכתבו ראוּבֵן ויהודה סמוכים? ומהו לשון וְזֹאת? והתשובה – בגלל שבכל הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה (שעלו עם עם ישראל ממצרים) לא היו מחוברות זו לזו. בגלל שיהודה אמר ליעקב שאם הוא לא יחזיר את בנימין הוא יהיה בנידוי כל הימים. ואפילו שלבסוף בנימין חזר, 'קללת חכם אפילו על תנאי היא באה' והוא נענש.

מי גרם לראובן שיוודה: בגלל שיהודה הודה במעשה תמר, עמד ראובן והודה גם הוא שהוא זה שכלכל את יצועי אביו. משה רבינו טען – וכי יצדק הדבר שעצמותיו של ראובן יהיו שלמות ואילו של יהודה יהיו מגולגלות? ואז התחברו עצמותיו למקומם.

אבל עדיין לא העלו אותו למתיבתא דרקיעא (= לישיבה של מעלה). ואז ביקש משה **"ואל עמו תביאנו"**. והוא עלה. אבל עדיין הוא לא הבין מה אומרים שם החכמים והוא לא ידע לשאת ולתת איתם בלימוד. עד שאמר משה **"ידיו רב לו"**. ועדיין לא ידע לתרץ את הקושיות שהקשו עליו, עד שאמר משה **"ועזר מצריו תהיה"**.

*

איבעיא להו: האם הרוצח חוזר מעיר מלקט רק לאחר מיתת כל הכהנים הגדולים הכתובים במשנה, או אפילו במיתת אחד מהם?

תא שמע: מהאמור במשנה הבאה. שאם נגמר דינו של הרוצח ועדיין לא מינו כהן גדול חדש, הוא לא יוצא משם לעולם. ואם נאמר שהוא יוצא במיתת כל אחד מהכהנים, הרי יש לו עוד אפשרות לצאת במיתת שאר הכהנים!

דחיה: בדליכא: מדובר שאין כלל כהן גדול נוסף.

משנה: משנגמר דינו: אם לאחר שפסקו את דינו של הרוצח לגלות לעיר מקלט, מת הכהן הגדול, ועדיין הוא לא הספיק ללכת לעיר מקלט, הרוצח נפטר מהגלות. אבל אם קודם שנגמר דינו מת הכהן הגדול, ומינו כהן חדש תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו, הוא גולה לעיר מקלט עד שימות הכהן השני. ואם נגמר דינו ועדיין לא מינו כהן חדש, הוא לא יוצא לעולם מעיר מקלט. וכן רוצח בשגגה שהרג את הכהן הגדול, או כהן גדול עצמו שהרג בשגגה, אינם יוצאים לעולם.

ואינו יוצא לא לעדות מצוה: רוצח שגלה לעיר מקלט אינו יוצא משם להעיד.

כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט: אם נכנס הרוצח ל'תחום שבת' של העיר מקלט (= אלפיים אמה לפני העיר), היא כבר קולטת אותו ואסור להגואל הדם להרוג אותו.

מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם: להרוג את הרוצח.

גמרא: מאי טעמא? שאם נגמר דינו ומת הכהן הוא לא גולה. והתשובה - קל וחומר וכו'.

קושיא: ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא: אולי מי שכבר גלה מיתת הכהן מכפרת לו, אבל מי שעדיין לא גלה המיתה לא מכפרת לו. **תירוץ:** מידי גלות קא מכפרא? מיתת כהן הוא דמכפרא: וכי הגלות מכפרת? הרי מיתת הכהן היא המכפרת. (ברור שהגלות מכפרת על העבירה, אלא הכוונה שמיתת הכהן 'מכפרת' להיפטר מהגלות. תוס').

*

למדנו במשנה - אם עד שלא נגמר דינו וכו': אם קודם שנגמר דינו של הרוצח, מת הכהן הגדול ומינו כהן חדש תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו, הוא גולה לעיר מקלט עד שימות הכהן השני.

דאמר קרא וישב בה וכו': על הרוצח בשגגה נאמר "וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ". וכי האם הרוצח מושח את הכהן? אלא הכוונה שהכהן הגדול נמשח לאחר שהוא רצח (ועדיין לא נגמר דינו). ועל כך אומר הפסוק שהרוצח ישב בעיר מקלט עד שימות הכהן החדש.

מאי הוה ליה למעבד? מה היה לכהן החדש לעשות? הרי הוא רצח קודם שהוא התמנה לכהן גדול.

אמר אביי נקטינן נגמר דינו ומת: ולא הספיק לגלות לעיר מקלט, מוליכים את עצמותיו לעיר מקלט וקוברים אותו שם. דכתיב "לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן", כלומר קבורה שהיא ישיבה בתוך הארץ.

תנא מת קודם שמת כהן גדול: וקברו אותו בעיר מקלט, לאחר שימות הכהן גדול מוליכים את עצמותיו לקברי אבותיו.

נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה: לאחר שנגמר דינו של הרוצח לגלות, התברר שהכהן הגדול הוא בן של גרושה או של חלוצה והוא פסול לכהונה. נחלקו רבי אמי ור' יצחק נפחא האם 'מתה כהונה' כלומר נחשב כאילו הכהן הגדול מת והרוצח נפטר מגלות. או ש'בטלה כהונה' כלומר מתברר שלא היה כאן כלל כהן גדול, וממילא נגמר דינו בלי כהן גדול והוא לא יוצא מעיר מקלט לעולם.

לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי: לכאורה רבי אמי ור' יצחק נפחא נחלקו במחלוקת התנאים במשנה דלהלן.

דתנן היה עומד ומקריב וכו': מאן דאמר מתה כהונה סובר כרבי יהושע המכשיר את הקרבנות שהקריב עד היום, כי אנו לא אומרים שלמפרע הוא לא כהן. אבל מאן דאמר שבטלה כונה סובר כרבי אליעזר הפוסל את כל הקרבנות למפרע.

דחייא: אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי: יתכן שכל המחלוקת היא רק אליבא דרבי יהושע. דהיינו לפי רבי אליעזר שפוסל את כל הקרבנות שלו, ודאי שהוא לא היה כהן מעולם ובטלה הכהונה גם לגבי רוצח.

אבל לפי רבי יהושע שהקרבנות שהקריב הכהן עד היום כשרים, נחלקו רבי אמי ורבי יצחק נפחא. האם רבי יהושע סובר גם ברוצח כך, שהיה כאן עד עכשיו כהן ורק עכשיו הוא 'מת'. או שדוקא לגבי קרבנות סובר רבי יהושע שהם כשרים בגלל שיש על כך פסוק מיוחד, אבל באמת לא היה כאן כהן מעולם וממילא לגבי הרוצח לא היה כהן גדול והוא לא יוצא לעולם.